

VPLYV HOSPODÁRSKEJ KRÍZY NA ÚROVEŇ ODVETVÍ STROJÁRSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY V OBDOBÍ 2008 – 2010

IMPACT OF ECONOMIC CRISIS ON THE LEVEL OF SLOVAK REPUBLIC MACHINERY INDUSTRY IN THE PERIOD 2008 – 2010

Ing. Igor Hudák

Ekonomická univerzita v Bratislave,
Podnikovohospodárska fakulta v Košiciach,
Katedra ekonómie
e-mail: igor.hudak@euke.sk

Ing. Peter Malega, PhD.

Technická univerzita v Košiciach
Strojnícka fakulta
Katedra manažmentu a ekonomiky
Němcovej 32, 042 00 Košice,
e-mail: peter.malega@tuke.sk

Abstract

This article presents characteristics of the engineering industry and the impact of economic crisis on selected indicators of industrial production, namely production, value added and volume of investments in engineering enterprises. The article aims to provide opportunities for improving the economic situation of enterprises in selected sectors for the analysis of qualitative and quantitative levels of selected engineering sector in the Slovak Republic in period 2008 – 2009.

Key words: engineering, indicators of industrial production development, investment, quality levels of engineering.

ÚVOD

Situácia v strojárskom priemysle krajín Európskej únie sa v roku 2008 dôsledkom globálnej finančnej a hospodárskej krízy zmenila a jej negatívne dôsledky stále pôsobia. Výnimkou nebol ani strojársky priemysel na Slovensku. [11] V roku 2009 strojárstvo zaznamenalo pokles v sledovaných ukazovateľoch vývoja priemyselnej výroby z dôvodu globálnej finančnej a hospodárskej krízy, ktorá sa prejavila najmä v odvetví automobilového priemyslu. Poklesy v produkcii, pridanej hodnote, objeme investícií a ďalších ukazovateľoch boli zaznamenané aj v divíziách strojárstva.

V príspevku sa venujeme kvalitatívnej a kvantitatívnej analýze odvetví strojárstva v období 2008 – 2009 a definovaniu možností zlepšenia hospodárskej situácie podnikov vo vybraných odvetviach.

1 PROFIL DIVÍZIÍ STROJÁRSTVA V OBDOBÍ 2008 – 2009

Priemyselná výroba najvýznamnejšie prispieva k hospodárskemu rastu krajín a zároveň plní dôležitú úlohu rozvoja vyspelých štátov.

Hlavnou súčasťou priemyselnej výroby je priemyselné odvetvie strojárstva. V roku 2009

strojárstvo zaznamenalo pokles v sledovaných indikátoroch vývoja hospodárstva z dôvodu globálnej finančnej a hospodárskej krízy, ktorá ovplyvnila ekonomiku celého sveta.

Grafické znázornenie vývoja hlavných kvantitatívnych ukazovateľov výkonnosti odvetví slovenského strojárstva je spracované na základe novej štatistickej klasifikácie ekonomických činností, ktorá je v účinnosti od roku 2008. Pre posudzovanie odvetvia strojárstva bola ministerstvom hospodárstva vytvorená užšia klasifikácia zo 4 divízií, ktoré sa ďalej triedia na skupiny, triedy a podtriedy. V kategórii strojárkeho priemyslu analyzujeme vybrané ekonomické údaje o podnikoch divízií priemyselného odvetvia podľa novej klasifikácie ekonomických činností SK NACE Rev. 2 (Klasifikácia ekonomických činností SK NACE Rev. 2, [online]: <<http://www.infostat.sk/ELIS/RES/sknace.pdf>>, [cit. 24.11.2010]):

- 25 – Výroba kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení,
- 28 – Výroba strojov a zariadení,
- 29 – Výroba motorových vozidiel, návesov a prívesov,
- 30 – Výroba ostatných dopravných prostriedkov.

Z kategórií CH, CK, CL klasifikácie SK NACE Rev. 2, ktoré definujú strojárstvo ako súčet vybraných divízií, tried a skupín ekonomických činností, ide o divíziu 25 – Výroba kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení, divíziu 28 – Výroba strojov a zariadení, divíziu 29 – Výroba motorových vozidiel, návesov a prívesov a divíziu 30 – Výroba ostatných dopravných prostriedkov.

Porovnaním ukazovateľov strojárstva za roky 2008 a 2009 (tabuľka 1) môžeme hovoriť o poklese vo všetkých hodnotách. Tržby v strojárstve poklesli medziročne o 30 %, vývoz sa znížil o 26 %, počet pracovníkov sa znížil o 18 %, čo je o 24 138 zamestnancov menej než v roku 2008. Klesol aj počet podnikov v strojárstve zo 715 v roku 2008 na 528 v roku 2009.

Hospodárska kríza sa výrazne prejavila najmä v odvetví automobilového priemyslu, ale aj v ostatných divíziách strojárstva zaznamenali značné poklesy v produkcii, tržbách, počtoch zamestnancov a ďalších ukazovateľoch. V nasledujúcich podkapitolách sa venujeme porovnaniu ukazovateľov produkcie, pridanej hodnoty a objemu investícií v strojárstve v období 2008 – 2009.

Tab.1 Základné údaje o strojárstve za obdobie 2008 – 2009, zdroj: Vlastné spracovanie podľa [4]

Ukazovatele	2008	2009	09/08 (v %)
Počet podnikov*	715	528	74
Tržby (v mil. eur)	19 715	13 717	70
Pridaná hodnota (v mil. eur)	2 885	2 396	83
Vývoz (v mil. eur)	18 214	13 480	74
Dovoz (v mil. eur)	14 181	9 691	68
Počet pracovníkov	134 193	110 055	82
Spotreba materiálov, energií a ost. nesklad. dodávok (v mil. eur)	14 844	9 670	65
Mzdové náklady (v mil. eur)	1 294	1 036	80
Výnosy (v mil. eur)	25 087	15 889	63
Náklady (v mil. eur)	24 475	15 756	64
Majetok (v mil. eur)	9 017	9 686	107
Tržby/Pracovníci (v eurách)	146 914	124 635	85
Pridaná hodnota/Pracovníci (v eurách)	21 497	21 767	101
Pridaná hodnota/Tržby	0,146	0,175	119

1.1 PRODUKCIA ODVETVÍ STROJÁRSTVA

V tab.2 je uvedený prehľad priemyselnej výroby podľa jednotlivých kategórií strojárstva. Najvýznamnejšou priemyselnou kategóriou v priemyselnej výrobe bola v roku 2009 CL – Výroba dopravných prostriedkov. Po nej nasledovala kategória CH – Výroba kovov a kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení. Produkcia priemyselnej výroby – C v roku 2009 celkovo klesla o 25 % oproti roku 2008.

Najvýraznejší pokles produkcie priemyselnej výroby bol v kategóriách CK – Výroba strojov a zariadení (- 39 %), CH – Výroba kovov a kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení (- 38 %) a CL – Výroba dopravných prostriedkov (- 30 %).

1.2 PRIDANÁ HODNOTA ODVETVÍ STROJÁRSTVA

Pridaná hodnota v roku 2009 v priemyselnej výrobe – C klesla o 13 %. Najväčší pokles pridanej hodnoty oproti roku 2008 malo výrobné odvetvie CH – Výroba kovov a kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení (- 40 %) a odvetvie CK – Výroba strojov a zariadení i. n. (- 27 %).

Najvyššiu pridanú hodnotu priemyselnej výroby v roku 2009 tvorili odvetvia CL – Výroba dopravných prostriedkov a CH – Výroba kovov a kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení.

1.3 INVESTÍCIE V ODVETVÍ STROJÁRSTVA

Globálna finančná a hospodárska kríza výrazne ovplyvnila aj oblasť investícií v priemyselných podnikoch.

Tab.2 Prehľad produkcie, pridanej hodnoty a investícií v jednotlivých kategóriách strojárstva za obdobie 2008 – 2009, zdroj: Vlastné spracovanie podľa [4]

Kategórie výrobných odvetví v priemyselnej výrobe	2008			2009		
	Produkcia (v mil €)	Pridaná hodnota (v mil €)	Investície (v mil €)	Produkcia (v mil €)	Pridaná hodnota (v mil €)	Investície (v mil €)
CH Výroba kovov a kovových konštrukcií okrem strojov a zariad.	7 556	1 708	440	4 665	1 024	232
CK Výroba strojov a zariadení i. n.	2 893	734	280	1 768	539	133
CL Výroba doprav. prostriedkov	14 074	1 536	586	9 866	1 361	548
C Priemyselná výroba	51 522	8 500	3 259	38 540	7 380	2 058

Ukazovateľ zmeny v investíciách za rok 2009 mal vo všetkých kategóriách priemyselných odvetví klesajúci charakter. Celkovo poklesli investície v priemyselnej výrobe o 37 % oproti roku 2008. Najvýraznejší pokles investícií bol v kategórii CK – Výroba strojov a zariadení (- 53 %). Najmenší pokles bol zaznamenaný pri Výrobe dopravných prostriedkov (- 7 %).

Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu (SARIO, [online]: http://www.sario.sk/userfiles/file/Ensario/SARIO/areports/sario_annual_report_2009.pdf, [cit. 2011-01-20]) vo svojej výročnej správe za rok 2009 zároveň najmenší počet úspešne ukončených investičných projektov za celé obdobie pôsobenia agentúry SARIO od roku 2001. V roku 2008 SARIO asistovala pri 34 úspešne ukončených projektoch.

2 KVALITATÍVNA ÚROVEŇ STROJÁRSTVA

Kľúčovým zdrojom informácií o kvalitatívnej úrovni slovenského priemyslu z hľadiska inovačnej výkonnosti je publikácia European Innovation Scoreboard (EIS), ktorá porovnáva inovačnú schopnosť a výkonnosť sledovaných krajín, najmä krajín EÚ.

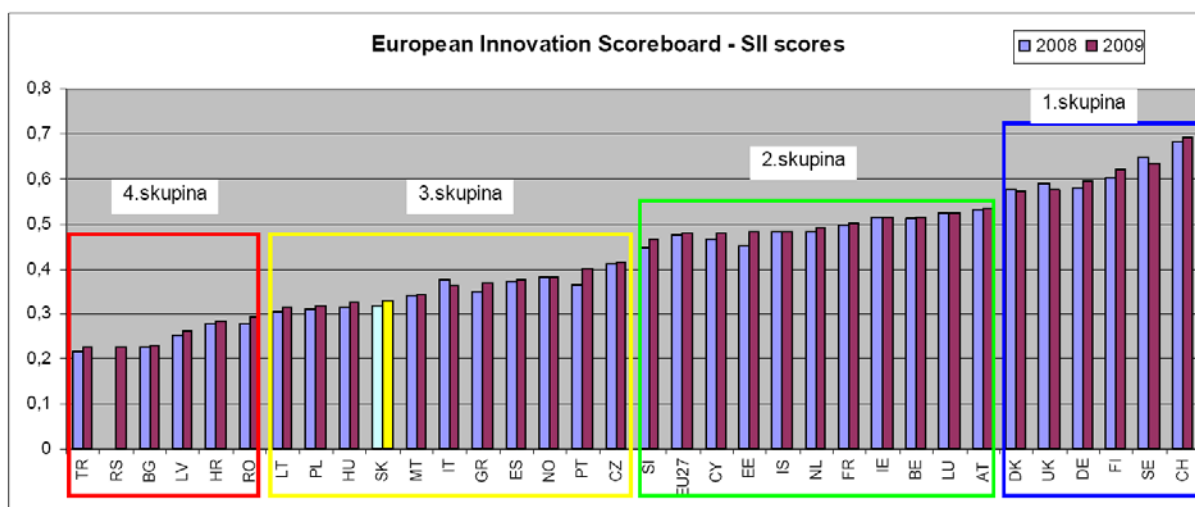
Pozitívnu informáciou pre vývoj priemyslu je, že v najnovšej publikácii European Innovation Scoreboard 2009 (EIS, [online]: <http://www.proinno-europe.eu/sites/default/files/page/10/03/I981-DG%20ENTR%20Report%20EIS.pdf>, [cit. 20.01.2011]), ktorá bola uvedená v prvom štvrtroku 2010 sa uvádza, že Slovensko sa posunulo zo 4. skupiny do 3. skupiny krajín tzv. „moderate innovators“ (mierni inovátori).

V predošlej publikácii European Innovation Scoreboard 2008 (EIS, [online]: http://www.proinnoeurope.eu/page/admin/uploaded_documents/EIS2008_Final_report-pv.pdf),

[cit. 20.01.2011]). Slovensko patrilo do 4. skupiny krajín tzv. „catching up countries“ – dobiehajúcich krajín.

Sumárny inovačný index (SII) je súhrnom 29 hodnotených indikátorov, ktoré vychádzali z hodnotenia od najnižšej miery 0 až po najvyššiu 1. Po realizovaní prieskumu inovačnej výkonnosti krajín, tieto boli následne rozdelené do štyroch hlavných skupín podľa typu a charakteristiky inovačnej výkonnosti:

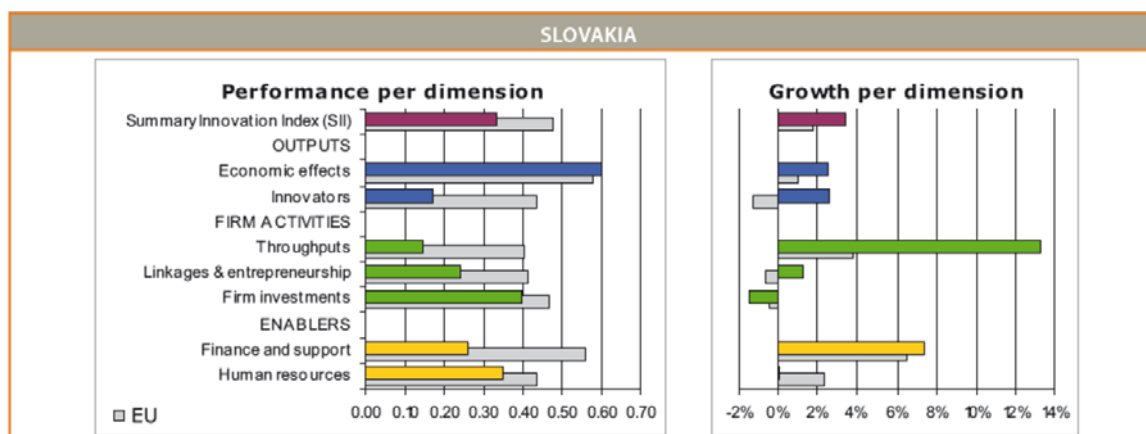
1. Krajiny nazývané „Inovační lídri“ („Innovation leaders“) – Švédsko, Fínsko, Nemecko, Dánsko, Spojené kráľovstvo, Švajčiarsko.
2. Krajiny tzv. „Inovační nasledovníci“ („Innovation followers“) – Rakúsko, Luxembursko, Belgicko, Írsko, Francúzsko, Holandsko, Slovinsko, Estónsko, Cyprus, Island.
3. Krajiny tzv. „Mierni inovátori“ („Moderate innovators“) – svojou inovačnou výkonnosťou sú pod priemerom EÚ, patria sem: Česká republika, Španielsko, Portugalsko, Grécko, Taliansko, Nórsko, Litva, Malta, Slovensko, Maďarsko, Poľsko.
4. Krajiny tzv. „Dobiehajúce“ – („Catching up countries“) – Rumunsko, Lotyšsko, Bulharsko, Chorvátsko, Srbsko a Turecko. Tieto krajiny sú hlboko pod priemerom EÚ v inovačnej výkonnosti, Bulharsko a Rumunsko majú v tejto skupine postupujú najvýraznejšie.

Obr.1 Inovačná výkonnosť krajín EÚ, Zdroj: [8]

Slovensko sa nachádza na 22. mieste spomedzi 27. krajín EÚ v hodnotení sumárnej inovačnej výkonnosti (SII – Summary Innovation Index 2009), hodnota SII Slovenska je 0,331. Priemer EÚ27 je SII = 0,478. Najlepšou inovačnou krajinou v EÚ 27 je naďalej Švédsko (SII=0,636). Výskum inovačnej výkonnosti sa zameriaval aj na ďalšie európske krajiny. V hodnotení 32 európskych krajín sa najlepšou inovačnou krajinou stalo Švajčiarsko (SII = 0,694). Za ním nasledovali krajiny, Švédsko, Fínsko, Nemecko, Spojené Kráľovstvo a Dánsko.

Výkonnosť Slovenska podľa dimenzií faktorov je znázornená na obr.2.

Obr.2 Sumárna inovačná výkonnosť SR v roku 2009, Zdroj: [8]

Celková úroveň priemyselnej výroby je podľa Štatistickej klasifikácie ekonomických činností definovaná v štyroch základných kvalitatívnych stupňoch podielu výroby jednotlivých odvetví na celkovej produkcii priemyselnej výroby. Zvýraznené divízie patria podľa SK NACE Rev. 2 pod odvetvia strojárstva.

Štyri hlavné skupiny sú:

A. High-technology (H-tech) – Vysoká technológia:

- 21 – Výroba základných farmaceutických výrobkov a farmaceutických prípravkov
- 26 – Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov
- 30.3 – Výroba lietadiel a kozmických lodí a podobných zariadení

B. Medium-high-technology (MH-tech) – Stredne vysoká technológia:

- 20 – Výroba chemikálií a chemických produktov
- 25.4 – Výroba zbraní a munície
- 27 – Výroba elektrických zariadení
- 28 – Výroba strojov a zariadení i. n.
- 29 – Výroba motorových vozidiel, návesov a prívesov
- 30 – Výroba ostatných dopravných prostriedkov okrem
- 30.1 – Stavba lodí a člnov a okrem

C. Medium-low-technology (ML-tech) – Stredne nízka technológia:

- 18.2 – Reprodukcia záznamových médií
- 19 – Výroba koksu a rafinovaných ropných produktov
- 22 – Výroba výrobkov z gumy a plastu
- 23 – Výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov
- 24 – Výroba a spracovanie kovov
- 25 – Výroba kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení okrem
- 25.4 – Výroba zbraní a munície

D. Low-technology (L-tech) – Nízka technológia:

- 10 až 17 – Výroba potravín; Výroba nápojov; Výroba tabakových výrobkov; Výroba textilu; Výroba odevov; Výroba kože a kožených výrobkov; Spracovanie dreva a výroba výrobkov z dreva a korku okrem nábytku; výroba predmetov zo slamy a prúteného materiálu; Výroba papiera a papierových výrobkov
- 18 – Tlač a reprodukcia záznamových médií okrem
- 18.2 – Reprodukcia záznamových médií
- 31 – Výroba nábytku
- 32 – Iná výroba okrem
- 32.5 – Výroba lekárskeho a dentálnych nástrojov a potrieb

ZÁVER

Odvetvia strojárskej výroby v Slovenskej republike nestratili počas krízy svoje základné konkurenčné výhody. Základné konkurenčné výhody ako napr. dlhodobá tradícia, kvalita strojárkeho priemyslu a rozsah strojárskych aktivít si podniky odvetvia strojárkej výroby v Slovenskej republike počas krízy zachovali. Slovensko je krajinou s rozvinutým automobilovým priemyslom a má rozvinutý dodávateľský reťazec automobilových a strojárskych firiem. Strojárstvo

poskytuje nové možnosti pre výskum a vývoj, podniky majú skúsenosti v implementácii nových technológií a sú jednými z najväčších zamestnávateľov. Podniky strojárskoho odvetvia v Slovenskej republike musia v nasledujúcich rokoch reagovať na zmeny, ktoré vznikli dôsledkom hospodárskej krízy a to najmä pri zohľadnení celosvetových trendov a nových výziev.

Zmeny, ktoré si vyžadujú pozornosť aj v strojárskych odvetviach sa týkajú oblastí ako sú klimatické zmeny, zmeny týkajúce sa nových trhov, demografické zmeny, zmeny v súvislosti s rastúcou konkurenciou krajín ako Čína, Brazília, India, Rusko a ďalších juhoázijských krajín, nové požiadavky zákazníkov, zavádzanie nových technológií a znižovanie nákladov v podnikoch.

Medzi opatrenia proti dopadom krízy môžeme zaradiť zlepšenie efektivity riadenia v podniku, aktívnejšie využívanie štrukturálnych fondov, reorganizáciu v podniku, použitie inovačných metód na zníženie nákladov na výroby a vytváranie kooperatívnych sietí v podobe klastrov či inovačných centier.

LITERATÚRA

- [1] Kislingerová, E.: Podnik v časech kríze. Praha: GRADA PUBLISHING, a.s., 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-3136-0.
- [2] Mihok, J., Vidová, J.: Riadenie podniku v kríze. Košice : MULTIPRINT, s.r.o., 2006. 246 s. ISBN 80-8073-533-6.
- [3] Smejkal, V., Rais, K.: Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. 3. Aktual. A rozšířené vydání. Praha : GRADA PUBLISHING, a.s., 2010. 360 s. ISBN 978-80-247-3051-6.
- [4] [online] [Cit. 2011-01-20] Available on: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=188>
- [5] [online] [Cit. 2011-01-20] Available on: <<http://www.infostat.sk/ELIS/RES/sknace.pdf> >
- [6] [online] [Cit. 2011-01-20] Available on: <http://www.sario.sk/userfiles/file/Ensario/SARIO/anreports/sario_annual_report_2009.pdf>
- [7] [online] [Cit. 2011-01-20] Available on: http://www.sario.sk/userfiles/file/Ensario/SARIO/anreports/annual_report_sario_2008.pdf
- [8] [online] [Cit. 2011-01-20] Available on: <http://www.proinno-europe.eu/page/admin/uploaded_documents/EIS2008_Final_report-pv.pdf >
- [9] [online] [Cit. 2011-01-20] Available on: <<http://www.proinno-europe.eu/sites/default/files/page/10/03/1981-DG%20ENTR-Report%20EIS.pdf>>
- [10] [online] [Cit. 2011-01-20] Available on: <<http://www.economy.gov.sk/charakteristika-vyvoja-strojarskeho-priemyslu-v-roku-2009/133041s>>
- [11] Spišáková, E.: Inovačná aktivita podnikov SR. In: Transfer inovácií. č. 11 (2008), s. 219-221. Internet: <<http://www.sjf.tuke.sk/transferinovacii/>> ISSN 1337-7094.

Príspevok je vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0641/10 Zhodnotenie dopadu hospodárskej krízy na výkonnosť priemyselných podnikov na Slovensku.